
Viestinnän demokratisointi, yleisradiotoiminnan deregulaatio ja paikallisradiot

Taisto Hujanen

Tämän artikkelin lähtökohtana on viestintäpoliittinen utopia, jota kansainvälisessä keskustelussa kutsutaan viestinnän demokratisoinniksi tai demokraattiseksi viestinnäksi. Englanninkielisessä alan kirjallisuudessa tätä keskustelua on käyty käsitteillä ”democratization of communication” ja ”democratic communication” (esim. Raboy & Bruck 1989, Splichal & Wasko 1990, Wasko & Mosco 1990). Käydyn keskustelun ulottuvuuksien rajaamiseksi on tärkeää korostaa, ettei viestinnän demokratisointi viittaa vain viestintään itseensä ja sen demokratisointiin; kysymys on yhtä lailla viestinnän ja demokratian suhteesta yleensä (tästä esim. Wasko & Splichal 1990).

Viestinnän demokratisoinnin tarkastelussa täydätään tässä erityiseen näkökulmaan, jonka rajaamisessa on sovellettu Mannheimin (1972, 173-190) tunnettua erottelua utopian ja ideologian välillä. Mannheimiin viitaten voidaan todeta, että utopiat ovat utopioita vain tiettyyn aikaan ja paikkaan sidottuina. Jos ja kun utopioiden yhteys ajan ja paikan kontekstiin katkeaa, ne ”ikuistavat” itsensä ja muuttuvat ideologiaksi. Juuri tämänkaltaisen yhteys utopian ja ideologian käsitteiden välillä tekee Mannheimin erottelun kiintoisaksi viestinnän demokratisoinnin tar-

kastelussa. Perusajatuksena seuraavassa onkin, että viestinnän demokratisoinnin ideat ovat käyneet läpi juuri tällaisen muutosprosessin, muutoksen utopiasta ideologiaksi. Muutoksen tarkastelu on seuraavassa rajattu yleisradiotoimintaan ja erityisesti siihen prosessiin, jossa julkisen palvelun yleisradiotoiminta on Länsi-Euroopan alueella joutunut voimakkaan uudelleenarvioinnin kohteeksi. Suomen osalta arvioidaan tausesimerkkinä 1980-luvun puolivälissä toteutettua paikallisradiouudistusta.

Viestintäpoliittisena utopiana viestinnän demokratisoinnin positiivinen, viestinnän rakenteita, muotoja ja sisältöjä uudistanut vaihe sijoittuu 1970-luvun loppuun ja 1980-luvun alkuun. Joukkoviestinnän alueella kritiikin ja samalla muutosten kohteena olivat ennen muuta perinteiset yleisradioinstituutiot, jotka Euroopan maissa olivat enemmän tai vähemmän monopoliasemassa. Tämä muutosprosessi tunnetaan alan kirjallisuudessa (esim. McQuail & Siune 1986, Dyson & Humphreys 1988) deregulaation nimellä ja sillä tarkoitetaan yleisradiotoimintaan liittyvän julkisen säätelyn purkamista. Säätelyn purkaminen tarkoitti käytännössä julkisen palvelun (public service) yleisradiolaitosten aseman muuttamista siten, että niiden rinnalla sallittiin

yhä enemmän yksityistä/kaupallista kilpailua¹.

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa valtion rooli on perinteisesti ollut keskeinen demokrati-an ja kaikenlaisen ”yhteisen hyvän” edistämises-sä” (ks. Kosonen 1987, Korpi 1984). Tässä suhteessa viestinnän demokratisoinnin utopian näkökulma oli ratkaisevan erilainen: Valtion rooli nähtiin kahlitsevana ja holhoavana ja juuri siksi esim. viestintäpolitiikassa pyrittiin julkisen sää-telyn vähentämiseen, jopa purkamiseen. Valtion sijasta demokratiaodotukset kohdistuivat nyt kahtaalle: kansalaisyhteiskunnan spontaaniin organisoitumiseen sekä uuden viestintäteknolo-gian tarjoamaan ”demokraattiseen potentiaa-liin”. Viestinnän demokratisoinnin ideoiden kantajaksi kehittyi näistä lähtökohdista eräänlai-nen epäpyhä allianssi, jonka liikkeelle panevina voimina olivat toisaalla spontaanit kansalaislii-keet, toisaalla uuden viestintäteknologian kehittä-jät, tuottajat ja kauppaajat. Teknologisen intressin kautta viestinnän demokratisoinnin utopi-aan liittyi vahva teknologisen determinismin piirre eli usko siihen, että tekniikka sinällään johtaisi laadullisesti uudelleen viestintään. Kolmantena em. epäpyhän allianssin osapuolena on vielä mainittava viestinnän tutkijat, joiden osuus viestinnän demokratisointiin liittyvässä kokeilu- ja kehittämistoiminnassa on olennaisen tärkeä. Viestinnän demokratisointi on jopa tutki-joiden keskuudessa nähty osana alan tutkimuk-sen paradigmamurrosta 1970- ja 80-lukujen vaihteessa (tästä esim. White 1983).

Jotta kuva viestinnän demokratisoinnin utopi-aan liittyneestä epäpyhästä allianssista olisi täydellinen, on liittoon vielä lisättävä mainonta. Suomessa esim. Nordenstrengin (1974) Tajunta-teollisuus-kirja kuvaa erinomaisesti 1970-luvun kriittisten tutkijoiden epäluuloa mainosrahoit-teista joukkoviestintää kohtaan. Mainonta johti viestinnän rakenteiden keskittymiseen ja sisäl-lön yksipuolistumiseen: vaihtoehdot ja esim. eri-laisen vähemmistöjen intressit voitiin parhaiten

turvata julkiseen (parlamentaariseen) säätelyyn perustuvassa järjestelmässä. Kuten myöhempi tarkastelu paikallisradioiden osalta osoittaa, Suomessakin näkökulma 1970-luvun lopulla al-koi muuttua. Tarve valtion holhouksesta irrot-tautumiseen nähtiin niin suureksi, että mainon-nastakin tuli demokratisoinnin liittolainen. Kansainvälisesti tätä liittoa edisti taloudellinen libe-ralismi, joka myös viestintäpolitiikassa johti eri-laisiin liberalisointipyrkimyksiin, viestinnän ”vapauttamiseen” julkisesta säätelystä.

Edellä hahmoteltu epäpyhä allianssi kuvaa en-nen muuta läntisen Euroopan näkökulmaa vies-tinnän demokratisointiin. Pohjois-Amerikassa ja eritoten Yhdysvalloissa yksityisen ja julkisen sektorin suhde on perinteisesti ollut hyvin erilai-nen ja siten myös viestinnän demokratisoinnin lähtökohdat ovat erilaiset. Globaalisesti asetel-maan on myös lisättävä nk. kolmannen maail-man maiden näkökulma, joka ilmenee keskeises-ti UNESCO:n pyrkimyksissä uuden kansainvä-lisen viestintä- ja tiedotusjärjestyksen (NWICO) luomiseksi. UNESCO:n piirissä käydyin keskus-telun keskeinen dokumentti on MacBride-komi-tean loppuraportti ”Many Voices, One World” (1980), jossa viestinnän demokratisoinnin tarve liitetään kaikenlaiseen viestinnän monopo-lisoitumiseen ja keskittymiseen. Sen mukaisesti demokraattista viestintää eivät uhkaa vain julki-set monopolit vaan yhtä lailla yksityiset. Niinpä tässä keskustelussa kolmannen maailman maat näkivät valtion roolin aivan eri tavoin kuin esim. läntisen Euroopan demokraattialikkeet. Valtio ja nimenomaan valtioiden välinen yhteistyö nähtiin positiivisena muutosvoimana viestinnän de-mokratisoinnissa.

Positiivisesta utopiasta yksityistämisen ideologiaksi

Viestinnän muutoksen positiivisena utopiana viestinnän demokratisointi on sellaisenaankin

mielenkiintoinen ja tärkeä tutkimuksen kohde. Viestinnän demokratisoinnin positiivisuus, sen merkitys viestinnän kritiikkinä ja muutosvoimana, ei kuitenkaan ole tämän artikkelin varsinainen näkökulma. Tässä oletetaan pikemminkin, että positiivisena utopiana viestinnän demokratisoinnin merkitys on jäänyt marginaaliseksi; demokratiakokeilut ovat jääneet kokeiluiksi, kehittämishankkeet kehittämiseksi. Sama lähtökohta voidaan toisella tavalla ilmaista seuraavasti: Jos halutaan kuvata esim. yleisradiojärjestelmien muutosta 1970-luvun lopulta tähän päivään, viestinnän demokratisointi kuvaa vain marginaalisesti tuota prosessia. Epäkaupallisen radiotoiminnan uusia muotoja tutkineet Kleinstüber ja Sonnenberg toteavat tähän liittyen (1990, 105), että uusien sähköisten viestimien ”demokraattinen potentiaali” on laiminlyöty ja kehitys kulkee kohti yhä suurempaa kaupallisuutta.

Kaupallistumisen ohella yksityistäminen on toinen keskeinen käsite, jolla on kuvattu 1970-luvun lopulta alkanutta viestintäpoliittista muutosta (Garnham 1990, Murdock 1990, Sepstrup 1989). Kolmas tapahtunut muutosta kuvaava käsite nousee taloudellisesta liberalismista ja

esiintyy esim. Palmerilla ja Tunstallilla (1990) viestinnän liberalisoinnin nimellä; samaa sukua ovat ne pohdiskelut, joissa operoidaan viestinnän pluralismin käsitteellä (Porter 1989 ja 1990). Ei liene epäilystä, etteikö yleisradiotoiminnan muutoksen yhteydessä käytetty hallinnollinen termi ”deregulaatio” kuuluisi juuri liberalismin/pluralismin juonteeseen.

Em. näkökulmia hyödyntäen yleisradiotoiminnan deregulaatioon vaikuttaneet viestintäpoliittiset muutosvoimat voidaan tiivistää seuraavaan asetelmaan (ks. kuvio).

Keskeiset viestintäpoliittiset muutosvoimat on asetelmassa tiivistetty neljäksi ideologiaksi. Näistä kolme, liberalismi, pluralismi ja viestinnän demokratisointi on asetelmassa suhteutettu toisiinsa tarkastelemalla niiden tavoitteita, muutosstrategiaa ja viestinnällistä perusnäkemystä. Neljäs eli teknologinen determinismi on erotettu omaksi juonteekseen, millä on haluttu korostaa sen keskeistä merkitystä 1970-luvun lopulta alkaneessa viestinnän rakenteiden muutoksessa. Tässä oletetaan, että teknologiseen determinismiin pohjautuneet muutosodotukset ovat enemmän tai vähemmän vaikuttaneet kaikkien muiden asetelman sisältämien ideologioiden ar-

Ideologia	Tavoite	Strategia	Viestinnällinen näkemys
LIBERALISMI	Valtion säätelyn minimointi	Yksityistäminen Kaupallistaminen	Joukkoviestintä tuotantona ja tuotteena
PLURALISMI	Viestinnän poliitt. & kultt. moniarvoisuus	Yksityistäminen Reregulaatio	Joukkoviestintä ja valtiokansalaisuus; demokratia ja ihmisoikeudet
VIESTINNÄN DEMOKRATISOINTI	Yksilöiden/yhteisöiden osallistuminen & puheillepääsy	Spontaani organisoituminen Kriittinen tutkimus Tekniset innovaatiot	Viestinnän oikeus ihmisoikeutena
TEKNOLOGINEN DETERMINISMI	Uuden viestintäteknologian kokeilu, tuotanto ja markkinointi		

tikulaatioon tarkasteltuna ajanjaksona.

Asetelman kaksi ylintä muutosvoimaa edustavat itse asiassa liberalismiin kahta erilaista näkökulmaa: taloudellista ja poliittista. Taloudellisen liberalismiin mukaisesti joukkoviestintä ja siten myös yleisradiotoiminta nähdään taloudelliseksi toiminnaksi, jonka määräävät piirteet ovat rinnastettavissa minkä tahansa kulttuurituotteen tuottamiseen, markkinointiin ja kuluttamiseen. Juuri tästä näkökulmasta nousevat yksityistämisen ja kaupallistaminen taloudellisen liberalismiin viestintäpoliittisina strategioina.

Pluralismin lähtökohtana on joukkoviestinnän ja valtiokansalaisuuden suhteen määrittely: moniarvoinen viestintä on poliittisen demokratian edellytys. Demokratia ja sananvapaus ovat ne keskeiset arvot, jotka antavat viestintäjärjestelmille niiden yhteiskunnallisen oikeutuksen. Tässä mielessä pluralismin ideologia oikeuttaa myös viestinnän rakenteiden julkisen säätelyn esim. valtiollisen viestintäpolitiikan muodossa. Pluralismi voidaankin nähdä keskeisenä perusteluna silloin, kun yleisradiotoiminnan deregulaatiossa on yksityistämisen vaiheen jälkeen päädytty uudelleenlaiseen julkiseen säätelyyn reregulaation muodossa (reregulaatiosta ks. Porter 1989 ja Soramäki 1990, 16-17).

Historiallisessa perspektiivissä myös asetelman kolmas viestintäpoliittinen ideologia, viestinnän demokratisointi, voidaan nähdä liberalismiin eräänä muunnoksena. Positiivisessa vaiheessaan 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa se oli ennen muuta mediayhteiskunnan viestintäpoliittinen utopia. Se rakensi vision yhteiskunnasta, jossa medialisoituminen, viestinnän välineellistyminen ja siihen liittyen viestinnän uusi teknologia avaisivat tien ”polikseen”, tasavertaisten yksilöiden demokraattiseen yhteisöön. Ihmisten spontaanilla organisoitumisella ja uudella viestintäteknologialla luotaisiin edellytykset yksilöiden suoraan osallistumiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksente-

koon ilman byrokratisoituneen valtion ja siihen nivoutuneiden korpORAATIOIDEN valvontaa ja holhous. Sosiaalisesti ja kulttuurisesti viestinnän demokratisointiin mediayhteiskunnan utopiana liittyi vahva nostalginen elementti: se avasi näkökulman perinteisten yhteisöjen kadotetun sosiaalisuuden ja kulttuurisen itseilmaisun siirtämiselle uuteen historialliseen yhteyteen (vrt. Ferrarotti 1988, Heiskanen 1988).

Edellä kuvatussa muodossa viestinnän demokratisointi kyseenalaistaa porvarillisiin demokratioihin institutionalisoituneen sananvapauden². Tuo institutionalisointihan perustuu ainakin kahdentyyppiseen edustuksellisuuteen: poliitikassa sitä edustavat puolueet ja parlamentti, joukkoviestinnässä tiedotusvälineiden omistajat ja professionalisoituneet toimittajat. Suhteessa joukkoviestinnän instituutioihin viestinnän demokratisointi onkin nähty niihin ankkuroituneen professionalismin kritiikkinä (ks. tästä Jakubowicz 1988 ja Jankowski ym. 1989; myös Hujanen 1990). Viestinnän demokratisoinnin keskeiset käsitteet ”participation” ja ”public access” edustavat juuri tätä näkökulmaa. Näistä edellinen voidaan suomeksi kääntää osallistumiseksi, mikä joukkoviestinnässä tarkoittaisi yleisön jäsenten osallistumista vaikkapa paikallisen radioaseman kuuntelijayhdistyksen toimintaan. Toinen käsitteistä viittaa tietyn tyyppiseen yleisön jäsenten (yksilöiden) osallistumiseen, joka voitaisiin kääntää julkiseksi puheillepääsyksi. Juuri tässä jälkimmäisessä muodossa viestinnän demokratisointi välittömimmin johtaa professionalismin kritiikkiin; julkiseen puheillepääsyyn kuuluu mahdollisuus itse käyttää viestintävälineitä, asettua toimittajaksi toimittajan paikalle (Berrigan 1977, Beaud 1980).

Kuten edellä sanottu osoittaa, äärimmäisissä muodoissaan viestinnän demokratisointi korosti yleisöjen autonomiaa suhteessa joukkoviestinnän institutionalisoituneisiin käytäntöihin (vrt. Sassi 1988). Viestintäjärjestelmien kehittämisen

tavoitteena tuli olla se, että kuka tahansa yleisön jäsen voi halutessaan muuttua vastaanottajasta sanoman tuottajaksi ja lähettäjäksi. Juuri tästä utopiasta nousi viestinnän demokratisoinnin käyttökelpoisuus 1970-luvun puolivälistä alkaen yleisradiotoiminnan deregulaatiossa. Se antoi perinteisen liberalismim/pluralismin viestintäpoliittiselle ohjelmalle uutta toivoa; porvarillisen julkisuuden rappio, sen byrokratisoituminen ja korporatiivisuus eivät olleetkaan lopullisia.

Liberalismiin liittyneenä porvarillisen julkisuuden utopiana viestinnän demokratisointi ylitti oman marginaalisuutensa. Se antoi yleisradiojärjestelmien hajauttamiselle, yksityistämiselle ja kaupallistamiselle tulkinnan, jonka myös julkisen palvelun monopolijärjestelmän perinteiset kannattajat saattoivat sulattaa. Tässä mielessä eli liberalistisen yksityistämistrategian legitimoijana viestinnän demokratisoinnin utopiasta tuli yleisradiotoiminnan deregulaatioprosessille tärkeä ideologia. Toisin sanoen: Vaikka siitä ei ollutkaan esim. journalistisen professionalismin uhkaajaksi, jo pelkkänä tutkimisena ja kehittämisenä se palveli deregulaation liberalistisia päämääriä.

Viestinnän demokratisointi ja yleisradiotoiminnan deregulaatio Suomessa

Suomen yleisradiojärjestelmä on perinteisesti edustanut läntiselle Euroopalle tyypillistä julkisen palvelun monopolin mallia³. Televisiotoiminnan mainosrahoituksen kautta järjestelmään on kuitenkin jo pitkään ollut sisäänrakennettuna vahva liberalistinen elementti, jonka merkitystä myöhemmässä yleisradiotoiminnan hajauttamisessa tuskin voi liioitella. Mainosrahoitus toi yleisradiopolitiikkaan taloudellisen liberalismim kielen, kysynnän ja tarjonnan, tuotannon ja tuotteen. Mutta historiallisesti vähintään yhtä tärkeää on mainonnan merkitys ohjelmapolitiikan ja

yleisöjen muotoutumisessa: Juuri mainosrahoitteinen televisio ajoi Suomessakin voimakkaimin sitä ohjelmapolitiikkaa, jonka myötä televisiosta on tullut keskeinen populaarikulttuurin väline. Huomattakoon, että mainonta itsessään on kiinteä osa tuota populaarikulttuuria.

Suomessa kuten muuallakin läntisessä Euroopassa yleisradiotoiminnan deregulaatio liittyy läheisesti viestintäteknologian kehitykseen. Kaapelitelevisiokokeilut 1970-luvun alussa synnyttivät viestintäpoliittisen keskustelun, jossa viestinnän ja demokratian suhde oli tärkeällä sijalla. Silvon (1988) televisiopolitiikkaa käsittelevästä väitöskirjasta löytyy tähän liittyen mielenkiintoinen huomio, jonka hän tekee poliittisen oikeiston viestintäpoliittisen näkökulman muutoksesta. Tätä muutosta voidaan kuvata siirtymisenä yrittämisen vapauden korostamisesta yksilöiden vapauden korostamiseen (emt, 103). Jälkimmäistä painotusta edusti 1970-luvun alun viestintäpoliittisessa keskustelussa erityisen aktiivisesti Osmo A. Wiio, jonka mukaan demokratian olemukseen kuului myös kansalaisten valinnan vapaus ”viestinnän suhteen” (Wiio 1970). Vaikka Silvo (emt, 106) määrittelee Wiion korostaman valinnan vapauden näkökulman eräänlaiseksi ”viestintädemokratiaksi”, sitä ei kuitenkaan vielä voi pitää viestinnän demokratiaa edustavana samassa mielessä kuin se edellä on ymmärretty. Siitä puuttuu se yksilöiden autonomiaa viestinnässä painottava emansipatorinen näkökulma, jonka ranskalainen Jean d’Arcy samoihin aikoihin liitti perinteistä sanavapautta laventavaan viestinnän oikeuden käsitteeseensä (ks. Fisher&Harms 1983 ja Sassi 1988, 173).

Myöhemmässä kaapelitelevisioon liittyneessä keskustelussa selkeästi viestinnän demokratisointiin liittyneet teemat tulivat jo esille. Kaapeliteleviiossa nähtiin mahdollisuuksia joukko- viestinnän kaksisuuntaistamiseen, kunnallisen demokratian kehittämiseen sekä yksilöiden ja

ryhmien kulttuurisen itseilmaisun edistämiseen. Nämä ideat eivät Suomessa edenneet edes keuhku- ja kehittämistoiminnan asteelle, sillä kaapelitelevisio osoittautui varsin pian aivan liian kalliiksi viestintävälineeksi ja sellaisena se soveltui huonosti minkäänlaisen viestinnällisen emansipaation käyttöön. Kaapelitelevisiosta on sittemmin kehittynyt lähinnä tv- ja video-ohjelmien jakelujärjestelmä, jossa satelliittivälitteisillä kanavilla on yhä keskeisempi osuus (tästä esim. Soramäki 1990, 79-90).

Viestinnän demokratisoinnin utopiassa radion merkitys onkin ollut televisiota keskeisempi. Radion kevyempi tekniikka ja sen suhteellinen halpuus ovat olleet omiaan luomaan edellytyksiä viestinnän demokratisoinnin ideoiden koetteluun juuri radiotoiminnan alueella (ks. tästä Lewis & Booth 1989). Suomen yleisradiopolitiikassa painopiste siirtyi 1970-luvun lopulla kaapelitelevisiosta ja satelliiteista radion uusiin mahdollisuuksiin. Julkisen palvelun monopolilaitos Yleisradio lähti aktiivisesti mukaan kokeiluihin: kansainvälisten esimerkkien mukaan ohjelmatoimintaa ruvettiin hajauttamaan alueelliseksi ja paikalliseksi tasolle, yksittäisille kansalaisille ja kansalaisryhmille tarjottiin mahdollisuuksia ohjelmantekoon esim. kansalaisradion muodossa (tämän kehityksen taustasta ks. Hartikainen 1981; myös Muttonen 1980). Mutta kuten tiedämme, muutokset eivät jääneet vain julkisen palvelun monopolin sisäisiksi. Julkisen palvelun monopolille lähdettiin myös etsimään vaihtoehtoja, mikä lopulta johti Yleisradion radiomonopolin murtamiseen, kun ensimmäiset kokeiluluvat kaupallisille paikallisradioille myönnettiin tammikuussa 1985.

Silvo (1988) luonnehtii 1980-luvun alkupuoliskon viestintäpolitiikkaa Suomessa ”ratkaisuja haakevaksi kaudeksi”. Puuttumatta sen enempää Silvon kuvauksen yksityiskohtiin voidaan tässä yhteydessä todeta, että Silvon tarkoittama ratkaisujen hakeminen viittaa ennen muuta perinteis-

ten viestintäpoliittisten ajattelutapojen ja poliittisten asetelmien muutokseen. Viestintäpoliittisten ajattelutapojen muutos merkitsi murrosta suhtautumisessa julkisen palvelun yleisradiolaitokseen. Silvo (emt, 260) toteaa tutkimuskohteestaan televisiopolitiikasta, että hallitsevilla viestintäpoliittisissa tulkinnoissa keskeisiksi ”televiisosubjekteiksi” asetettiin kansa ja demokratia. Tällä oli hänen mukaansa suora yhteys television ohjelmapolitiikkaan (sama):

”Hallitsevilla tulkinnoissa ei televisiota ole haluttu tulkita välineeksi, jossa ”harvoista” muodostuneet ryhmäkunnat viestivät monille erilaisille muille ”harvojen” ryhmille. Tällainen on suljettu tulkinnasta pois elitistisenä tai epädemokraattisena. Sitä vastoin televisio on tulkkautunut nimenomaan viestinnäksi, jossa kaikki voivat viestiä kaikille. Tämä *yhtenäisen kansan ideaali* ilmenee myös vahvana ohjelmistojen koordinaatioperinteinä.” (kursivointi TH)

Radio on tietysti jo lähtökohdiltaan selvästi ”ryhmäkuntaisempi”, eriytyneempien yleisöjen väline kuin televisio. Mutta julkisen palvelun monopolijärjestelmissä sekin on ollut ennen muuta kansallinen instituutio. Kuvaavan esimerkin kansallisen näkökulman keskeisyydestä tarjoaa Yleisradion aluetoiminnan organisaatio. Aluetoiminnan kehittämisen lähtökohtana oli alueiden pääsy kansalliseen julkisuuteen ja vain marginaalisesti erityisen alueellisen tai paikallisen julkisuuden organisoiminen (ks. tästä Stormbom 1968, 96-111). Tätä perinnettä vasten viestinnän demokratisointipyrkimyksistä tuli yleisradiotoiminnassa väistämättä kansallisesti organisoituneen julkisen palvelun yleisradiolaitoksen kritiikkiä. Viestinnän demokratisointi tähtäsi nimenomaan joukkoviestinnän ryhmäkuntaistamiseen, äärimmillään jopa yksilöllistämiseen.

Suomessa kansallisen yleisradiolaitoksen kritiikki kristallisoitui 1980-luvun alussa vaatimukseksi Yleisradion radiomonopolin murtamiseksi. Keskeinen toimija monopolin murtamisessa oli vuonna 1983 perustettu Suomen Paikallisradioliitto, johon ryhmittäytyivät ennen muuta ne,

jotka halusivat tuoda Suomeen amerikkalaisma-
 lisen kaupallisen radion. Mutta korostettakoon,
 että tuossa vaiheessa Paikallisradioliittoonkin
 järjestäytyneiden toimijoiden näkökulmat olivat
 varsin monenkirjavia. Niinpä esim. liiton silloi-
 nen puheenjohtaja Jaakko Numminen edusti
 kantoja, joissa toistuvasti vilahtivat erilaiset
 viestinnän demokratisointiin liittyvät teemat.
 Tämän ohella eräissä kansalaisjärjestöissä ilme-
 ni ”spontaania” liikehdintää, joka voidaan tulkita
 vaatimuksiksi viestinnän demokratisoinniksi sii-
 nä mielessä kuin se on tässä artikkelissa ymmär-
 retty.

Seuraavassa luodaan tiivistetty katsaus niihin
 Suomen paikallisradiouudistuksen piirteisiin,
 joissa viestinnän demokratisoinnin teemat ovat
 nousseet selvästi esille. Katsauksen tarkoitus on
 osoittaa, että viestinnän demokratisoinnin uto-
 pialla on ollut käyttöä myös Suomen yleisra-
 diojärjestelmän muutoksessa. Pitemmälle mene-
 vät johtopäätökset viestinnän demokratisoinnin
 konteksteista Suomessa ja sen merkityksestä
 viestinnän rakenteiden muutoksessa jäävät myö-
 hemmän tutkimuksen tehtäväksi⁴.

Paikallisradio liikeyrityksenä ja liikkeenä

Yllä olevan otsikon vastakkainasettelu on otettu
 Helsingin Sanomien kuukausiliitteen (Aronen
 1990) jutusta, jossa haastateltiin helsinkiläisen
 Radio Cityn entisiä ja nykyisiä aktivisteja radio-
 aseman 5-vuotisjuhlien aattona. Radio City täytti
 5 vuotta vappuna 1990. Jutun ingressissä Radio
 Cityn 5-vuotista taivalta kuvataan seuraavasti:

”Nuorison oma radiosema” on kasvanut romanti-
 sesta liikkeestä liikeyritykseksi, joka tähtää linjakkaa-
 seen musiikkiradioon.”

Ingressi heijastelee radioseman päätoimittajan
 Juha Tynkkysen jutussa esille tuomia näkemyk-
 siä. Tynkkysen mielestä Radio City ei voi olla
 sen kummallisempi liike kuin Ilta-Sanomat tai
 Helsingin Sanomat. Tynkkysen alter egona ju-

tussa toimii Teppo Turkki, joka kuului Radio
 Cityn alkuvaiheen kantaviin voimiin. Hänen
 kommenttinaan Tynkkyselle esitetään jutussa
 mm. seuraava lainaus:

”Tynkkysen ihanteena on hyvin toimitettu rock-ase-
 ma, kun minusta alun alkaen päätehtävänä oli antaa
 kanava kaikille niille pienryhmille, joilla ei ollut pe-
 rinteisiä kanavia käytössään. Alussahan city tarkoitti
 alakulttuureja, marginaalikulttuureja, moderneja
 ’murteita’, ei hedonismia ja kulutuskulttuuria. Vuo-
 den kuluttua Radio Cityn syntymästä tuli City-lehti,
 joka oli uuden keskiluokan kulttuurin airut. Sitten
 city-käsitteen toisessa kaappauksessa city-kulttuuris-
 ta tuli lottokansan kulttuuria, sen omivat jo MTV ja
 Ilta-Sanomat.”

Tämä Teppo Turkin arvio Radio Cityn viisivuo-
 tisesta taipaleesta johtaa suoraan tämän artikke-
 lin keskeiseen näkökulmaan, viestinnän demo-
 kratisoinnin muuttumiseen positiivisesta uto-
 piasta ideologiaksi. City-käsitteen ”kaappaami-
 sessa” on kysymys juuri tästä: alunperin alakult-
 tuureiden ja marginaaliryhmien emansipaatiota
 organisoineesta käsitteestä tulee kulutuksen or-
 ganisoinnin väline. Uudessa yhteydessään käsite
 menettää spontaanisuutensa ja ideologisoituu:
 city-kulttuurista tulee kaupallisen nuorisokult-
 tuurin tuotantoa ja markkinointia segmentoiva
 liikeidea, jollaisena se on rinnastettavissa muihin
 tuotannon ja markkinoinnin postmoderneihin
 strategioihin. Jos tästä näkökulmasta tarkastel-
 laan Helsingin Sanomien jutussa Radio Citylle
 annettua määrittelyä ”nuorison omana radio-
 asemana”, johtopäätös on ilmeinen: Radio City
 ei ole nuorison oma sen enempää tai vähempää
 kuin esim. merkkifarkut ovat nuorison omia.

Radio Cityn toiminnan alkuvaiheeseen liitty-
 en on hyödyllistä todeta, mitä yksi City-lehden
 perustajista Kim Weckström sanoo 1980-luvun
 puolivälin kulttuurisesta muutoksesta Suomes-
 sa. Weckströmin mukaan tärkeä taitekohta oli
 nuoren ”rock-sukupolven” aikuistuminen: ”Oli
 kuin kertaheitolla syöminen, liikkuminen ja pu-
 keutuminen olisivat menettäneet kaiken vanhan

käytännöllisyytensä ja muuttuneet medioiksi, heränneet henkiin viestimänä.”(Uuden keskiluokan..., 8; vrt. Kivelä 1990) Tämä muutos kosketti myös varsinaisia viestimiä; lehdet, radio ja televisio nivoutuivat osaksi kuluttamiseen orientoituneen elämäntavan erottautumisstrategioita, tyylejä ja makusuuntauksia. Helsingin Sanomien em. jutun perusteella näyttäisi siltä, että Radio City ”liikeyrityksenä” rakentaisi toiminta-ajatuksensa juuri tämänkaltaisen kulttuurisen muutoksen pohjalle.

Edellä sanotun perusteella voidaan nyt tarkentaa sitä, miten Radio City liikeyrityksenä ja liikkeenä poikkeavat toisistaan. Alakulttuureihin tai marginaaliryhmiin nivoutuneena spontaanina liikkeenä Radio City oli kulttuurisen itseilmaisun ja omaehtoisuuden väline, jossain määrin myös vaihtoehtoisuuden ja vastarinnan väline. Näin ymmärrettynä mikä tahansa paikallisradio on vähemmän radio ja enemmän siihen organisoituneiden sosiaalisten ja kulttuuristen voimien ilmaisu. Liikeyrityksenä Radio Cityn kuten minkä tahansa paikallisradion on rakennettava identiteettinsä nimenomaan radiona ja erityisesti muista radioista erottautuvana radiona. Kaupallisen radion liikeidean lähtökohtana on tuotteen ja sen kysynnän oikea segmentointi. Tällaisena kaupallisten radioiden toimintalähtökohdat ovat samat kuin millä tahansa liikeyrityksellä.

Radio Cityn kehitykseen viitaten voidaan kysyä, mitä uutta kaupalliset paikallisradiot ovat tuoneet yleisradiojärjestelmäämme. Vastauksessa on tietysti itsestäänselvää se, että kaupalliset paikallisradiot toivat Suomeen kaupallisen radioasemakulttuurin. Mutta kuten Radio Cityn esimerkki osoittaa, ne ovat myös olleet omiaan edistämään uudenlaista ohjelmien tarjonnan ja kysynnän segmentointia, joka monin tavoin kyseenalaistaa perinteisen yhtenäisen yleisön tai kansakunnan ideaalin (vrt. Pöntinen 1989). Tämän muutoksen luonteesta on kuitenkin syytä korostaa sitä, että tuo uudenlainen segmentointi

kohdistuu vain ohjelmien tarjontaan ja kysyntään. Se ei toisin sanoen ole muuttanut millään keskeisellä tavalla joukkoviestimien ja niiden yleisöjen perinteistä suhdetta esim. viestinnän demokratisoinnin utopian osoittamaan suuntaan.

Tämänhetken kaupallisista radioasemista Radio City on se, jonka perustamiseen ovat selkeimmin vaikuttaneet keskeiset viestinnän demokratisoinnin ideat. Näitä heijastelee mm. seuraava Juha Hemánuksen ja Teppo Turkin (1985) artikkeli, joka julkaistiin Sanomalehtimieheissä juuri ensimmäisen toimilupakierroksen ollessa kuumimmillaan. Hemánus ja Turkki kirjoittavat:

”Pienistä radioasemista voidaan tehdä uusi ja vapaa toiminnan kanava perinteisiin toimintamuotoihin tyytymättömille ihmisille samoin kuin aiemmin kuulumattomissa olleille pienryhmille. Parhaassa muodossaan paikallinen radioasemakulttuuri liittyy kiinteästi uudenlaiseen, ihmisten oma-aloitteiseen organisoitumiseen.

Elämänsä, toimintansa ja tavoitteidensa esittelemiseen mahdollisesti halukkaiden ryhmä on pitkä: erilaiset emansipatoriset liikkeet, alakulttuurien ihmiset, työttömät, työntekijät, pienyritykset, kaikki mahdolliset vapaat ja vapaamuotoiset ryhmät. Monissa asioissa väliinpuotoajan asemaan joutuneet nuoret ja eläkeläiset halusivat varmasti saada äänensä kuuluviin parantaakseen asioitaan. Avoin ja ennakkoluuloton paikallinen radioasema leventää kansanvaltaa tarjoamalla halukkaille kanavan vaikuttaa ohjelmia tekemällä lähiympäristönsä asioihin.”

Tässä katkelmassa on tiivistettynä Radio Cityn syntyvaiheiden demokraattinen utopia. Se luo vision uudenlaisesta radiosta, joka olennaisilta osiltaan perustuisi alakulttuureista ja pienryhmistä nousevaan spontaaniin organisoitumiseen. Kansainvälisessä vertailussa Hemánuksen ja Turkin lista mahdollisista uuden välineen käyttäjistä vaikuttaa hieman haetulta. Jopa työttömien ja pienyrityksien sijoittaminen tähän listaan on oireellista paikallisradioiden myöhemmän kehityksen näkökulmasta. Voivatko esimerkiksi työttömät missään olosuhteissa muodostaa sellaista aitoa sosiaalista/kulttuurista ryhmää, jonka va-

raan uusi alhaalta ylöspäin organisoituvaa radio voitaisiin rakentaa?

Kansainvälisesti arvioiden on ilmeistä, että Suomessa sosio-kulttuurinen tai poliittinen perusta Hemánuksen ja Turkin tarkoittaman ”uudenlaisen” radion organisoimiseen on ollut varsin kapea. Vaihtoehtoiset radiotoiminnan muodot ovatkin sinitelleet pisimpään sellaisissa läntisen Euroopan maissa, joissa väestöpohja on ollut laajempi ja joiden kielellinen, kulttuurinen tai etninen kirjo on ollut Suomea monipuolisempi (ks. tästä Hujanen 1989). Myös Suomessa omaksuttu kaupallinen paikallisradiomalli on ollut omiaan syrjäyttämään resurssiltaan vähäiset ja lukumäärältään pienet ”segmentit” radiotoiminnan ulkopuolelle (vrt. Moring 1988). Esim. Radio Cityn muutoksessa liikkeestä liikeyritykseksi mainontarahoituksen merkitys on ollut varsin toisenlainen kuin Hemánus ja Turkki halusivat uskoa. He pitivät mahdollisena erottaa toisistaan välineellisen kaupallisuuden ja rakenteellisen/sisällöllisen kaupallisuuden. Heidän demokraattisessa utopiassaan kaupallisuus tarkoitti vain toiminnan rahoituksen välinettä eikä sillä välttämättä olisi yhteyttä ohjelmien sisältöön.

Hemánuksen ja Turkin artikkeli julkaistiin noin viikko ennen ensimmäisten toimilupien myöntämistä. Kirjoittajilla on yksiselitteinen viesti poliittisille päättäjille, millä perusteilla uudet toimiluvat olisi jaettava:

”Hallituksella on nyt ratkaisun avaimet käsissään. Sen syytä pitää päämääränään paikallisen radiosemakulttuurin luomista eli lupien myöntämistä vain sellaisille hakijoille, joilla on korkeat journalistiset ja kulttuuriset tavoitteet. Lupaa havittelevien yhteisöjen tulisi selkeästi esittää ja perustella ohjelmapolitiikkansa laadulliset tavoitteet.”

Kuten myöhemmin toteutetusta paikallisradiokokeilun seurantatutkimuksesta ilmenee, yksikään toimiluvan hakijoista ei liittännyt hakeukseensa perusteluita ohjelmatoiminnan sisällöllisistä tavoitteista (Paikallisradiotutkimus I,

5-6). Samaisessa tutkimuksessa todetaankin, että muutamaa poikkeusta lukuunottamatta hakijoiden motiivit paikallisradiotoiminnan aloittamiseen olivat ennen muuta taloudelliset.

Sisällöllisten motiivien vähäistä merkitystä osoitti lisäksi se, että useimmat toimiluvan hakijat eivät myöskään pitäneet sananvapauden toteutumista omalla toimialueellaan erityisen ongelmallisena tai puutteellisena. (Sama) Kaikki tämä on omiaan antamaan aihetta johtopäätöksen, että niin toimiluvan hakijat kuin poliittiset päättäjätkin näkivät paikallisradiouudistuksen ennen muuta joukkoviestinnän taloutta koskevana ratkaisuna. Poliittinen mielipide kaupallisen radiotoiminnan aloittamisen puolesta oli jo 1980-luvun puoliväliin mennessä niin voimakas, ettei paikallisradioiden sisällöllisillä tavoitteilla enää ratkaisussa tehtäessä ollut tosiasiallista merkitystä. Toimilupien jatkosta päätettäessä kokeilukauden loputtua vuonna 1987 poliittinen keskustelu siirtyikin kokonaan mainosrahoituksen ongelmiin. Tosin tuoreimman eli vuoden 1991 maaliskuun toimilupakierroksen yhteydessä jonkin verran keskustelua käytiin myös paikallisradioiden puoluepoliittisista kytkennöistä, mihin sytykettä antoi liikenneministeriön toimeksiannosta toteutettu paikallisradioiden omistusta selvittelytutkimus (Aulake 1990)⁵.

Toimiluvan määräykset

Jo kokeilukaudeksi 1985-1987 myönnettyissä toimiluvissa paikallisradioiden keskeiseksi sisällölliseksi määrittäjäksi asetetaan paikallisuus: ”Ohjelmiston tulee sisältää tietoja paikallisista asioista sekä edistää paikallista kulttuuria ja kansalaisten avointa keskustelua.” Jo tämä määrittelely sisältää selvän viittauksen niihin odotuksiin, joita paikallisradioille on asetettu kulttuurisen itseilmaisun ja demokraattisen osallistumisen välineinä. Tätäkin selvemmin viestinnän demokratisoinnin näkökulma on kirjattu siihen toimi-

luvan kohtaan, jossa annetaan velvoite ylimääräisen lähetyksajan vuokraamisesta ulkopuolisille ”yhtäläisin ehdoin” ja ”enintään tuotantokustannuksia vastaavalla korvauksella”. Mahdollisina vuokraajina toimitiluvassa mainitaan kunnat ja seurakunnat sekä aseman kuuluvuusalueella toimivat kulttuuri-, sivistys-, harrastus- ja muut aatteelliset tai niitä vastaavat yhdistykset.

Vapaana ja avoimena kansalaiskanavana tai yhteisöradiona toimiminen ovat vaikeavasti sovitettavissa kaupallisen radioaseman profiiliin (vastaavasta kehityksestä Iso-Britanniassa ks. Husband ja Chouhan 1985). Kaupallinen radioasema pyrkii kohdentamaan yleisönsä tavalla, joka vallitsevassa kilpailutilanteessa takaa suurimman mahdollisen peiton potentiaalisessa yleisössä. Lukuisiin eriytyneisiin identiteetteihin perustuva kansalaiskanava pystyy harvoin tuottamaan mainonnan kannalta riittäviä yleisöjä. Jo kaupallisten paikallisradioiden varhaisvaiheessa ohjelma-ajan vuokraaminen jäi vähäiseksi ja asemien ohjelmatuntimäärien kasvaessa siitä on tullut toimitiluvan kuollut kirjain. Vastikään mietintönsä jättänyt viestintäkulttuuritoimikunta sanookin radio- ja äänitemietinnössään suoraan, mistä kaupallisten paikallisradioiden toimitiluvissa on kysymys ja miten ohjelma-ajan vuokraamisvaatimus tähän toiminta-ajatuksen sopii:

”Kaupalliset paikallisradiot ovat saaneet luvan *liiketoiminnan harjoittamiseen radioaalloilla*, joten niiden toimintaan ei ole syytä puuttua. Käytännössä tämä tarkoittaa mm. sitä, että asemat voivat vapaasti valita oman toimituksellisen linjansa. Siten ei ole syytä esimerkiksi velvoittaa asemia luovuttamaan ohjelma-aikaa sitä haluaville yhteisöille, jos asema ei sitä halua. Erilaisille aatteellisille tai vastaaville yhteisöille on taattava ilmaisun vapaus muilla keinoin. (Viestintäkulttuuritoimikunnan VI mietintö, 202; kursivointi TH)

Tämä viestintäkulttuuritoimikunnan tekemä johtopäätös osoittaa selkeästi, miten itsestäänselväksi lähtökohdaksi taloudellinen liberalismi

on paikallisradioiden viestintäpoliittisessa tulokinnassa muodostunut. Viestinnän demokratisoinnin ideat eivät ole marginalisoituneet vain radioiden käytännössä vaan myös viestintäpolitiikan viranomaisdiskurssissa. Kun nimenomaan viranomaisten ja poliitikkojen diskurssissa viestinnän demokratisoinnin ideat olivat tärkeällä sijalla paikallisradiouudistuksen tarpeellisuutta perusteltaessa, myöhemmin nämäkin toimijat ovat yhä selkeämmin ruvenneet käyttämään taloudellisen liberalismiin kieltä.

Mutta korostettakoon: Vaikka paikallisradioiden toimitilujen viittaukset viestinnän demokratisointiin ovat jääneet kuolleeksi kirjaimeksi, niillä on ollut tärkeä merkitys sen poliittisen legitimitetin tuottamisessa, mitä ilman julkisen palvelun radiomonopolin murtaminen Suomen yleisradiojärjestelmässä ei olisi ollut mahdollista. Toimitiluvat ovat keskeinen osa sitä diskurssia, jolla ”kansan parasta” ja ”yhteistä hyvää” puolustavat poliitikot on saatu näkemään paikallisradiouudistuksen viestintäpoliittinen välttämättömyys. Kun poliittista valintaa ei ole tarvinnut tehdä avoimen taloudellisen liberalismiin ja julkisen palvelun yleisradiotoiminnan välillä vaan viestinnän demokratisoinnin ja vanhan yleisradioperinteen välillä, pään pistäminen säkkiin on ollut poliitikoille helpompaa. Vertailuna voidaan todeta, että 1970-luvun alun pyrkimykset yleisradiojärjestelmän liberalisoimiseksi kaatuvat nimenomaan em. kaltaisen vastakkainasettelun taloudellisen liberalismiin ja julkisen palvelun ideologian välillä.

Punamullasta sinipunaan

Aikaisemmin jo todettiin Silvon (1988) väitöskirjaan viitaten, että puolueiden perinteiset viestintäpoliittiset näkemykset olivat 1980-luvun alussa muuttumassa. Paikallisradioiden kokeiluvuodesta tammikuussa 1985 päätettiin sosialidemokraattien ja keskustan ympärille rakennetussa

punamultahallituksessa (liikenneministerinä Matti Luttinen, sdp). Paikallisradioiden vakiinnuttamisesta sen sijaan päätettiin kokoomuksen ja sosialidemokraattien sinipunahallituksessa kesäkuussa 1987 (liikenneministerinä Pekka Vennamo, smp). Hallituskoalition muuttuminen juuri kokeilukauden tuloksia arvioitaessa oli omiaan korostamaan uudistuksen sitä puolta, mikä edellä on katsottu taloudellisesta liberalismin nousevaksi viestintäpolitiikaksi. Tämä viimeksi mainittu näkökulma on perinteisesti ollut keskeinen tuolloin hallitusvaltaan palanneen kokoomuksen viestintäpolitiikassa⁶.

Paikallisradiokokeilun käynnistämiseksi ratkaisevaa oli kuitenkin sosialidemokraattien ja keskustapuolueen viestintäpoliittisten näkemysten muutos. Molempien puolueiden viestintäpolitiikassa nimenomaan vahva kansallinen yleisradiolaitos on perinteisesti nähty tärkeänä demokratian sekä sosiaalisen, kulttuurisen ja alueellisen tasa-arvon turvaajana. Pitkään jatkuneen hallitusyhteistyön seurauksena kummankin puolueen asemat yleisradiolaitoksen sisällä olivat vahvat eikä niillä tässä mielessä voinut katsoa olevan ”paineita” radiomonopolin purkamiseen. Mutta tässä tapauksessa paineet tulivatkin keskusvallan ja siihen nivoutuneen kansallisen yleisradiolaitoksen ulkopuolelta.

Sekä keskustapuolueen että sosialidemokraattien suhtautumiseen paikallisradiouudistukseen vaikutti tärkeällä tavalla ilmiö, jota voitaisiin kutsua maakuntien ääneksi. Sen liikkeellepanevana voimana oli kummankin puolueen alueellinen/paikallinen lehdistö, joka jo aiemmin oli osoittanut kiinnostusta paikallisiin kaapelitelevisiohankkeisiin. Sosialidemokraattien kiinnostusta uusien ratkaisujen etsintään lisäsi työväenlehdistön yleinen kriisi, joka oli heikentämässä puolueen asemia joukkoviestinnässä. Myös sosialidemokraattisessa ay-kentässä paikallisradiot herättivät kiinnostusta, sillä niissä nähtiin lupaus paitsi tiedotustoiminnan uudistamiseen

myös itse järjestötoiminnan muotojen uudistamiseen. Ay-liikkeen kiinnostuksen herättämisessä ei suinkaan ole vähäisin merkitys sillä, että Työväen Sivistysliiton TSL:n kulttuuriosaston päällikkönä oli tuolloin Pekka Gronow⁷. Hän on Suomen paikallisradiokeskustelussa ollut se, joka on kaikkein selkeimmin tuonut esille kansainvälisessä keskustelussa esitetyn viestinnän demokratisoinnin näkökulman ja siihen liittyen erityisesti perinteisen journalistisen professionalismin kyseenalaistamisen (Gronow 1985 ja 1987).

Keskustapuolueelle paikallisradioissa oli oleellista juuri niiden paikallisuus ja siihen liittyvä lupaus maakuntien/alueiden emansipaatiosta. Rakennemuutoksen Suomessa tämänkaltaisen ajatus edusti puolueelle uutta toivon perspektiiviä — jospa maakuntien Suomella olisi sittenkin vielä tulevaisuutta. Paikallisradiokeskustelun keskeinen keskustapuoluelainen toimija oli opetusministeriön kansliapäällikkö Jaakko Numminen, jonka näkyvin rooli tässä yhteydessä oli Paikallisradioliiton puheenjohtajan tehtävä vuosina 1983-1987.

Nummisen lukuisissa puheissa ennen kokeilulupien myöntämistä maakuntien emansipaatio on toistuvana teemana. Hänen todennäköisesti vilpitön uskonsa tämänkaltaiseen emansipaatioon kristallisoituu puheessa, jonka hän piti Mainostajien Liiton radiomainontaa käsitelleessä tilaisuudessa pian kokeilulupien myöntämisen jälkeen (Numminen 1985). Hän viittaa puheensa aluksi videotekniikkaan, kaapeli- ja satelliittitelevisioon kohdistuneisiin odotuksiin viestinnän rakenteiden ja sisältöjen muuttamisessa. Odotuksissa on Nummisen mukaan petytty, mutta näin ei hänen mielestään tarvitse käydä paikallisradioiden kohdalla. Paikallisradioista ei tule äänilevymusiikin levityskanavia, kuten jotkut arvelevat, vaan ohjelmissa tulee Nummisen arvelun mukaan olemaan ”paljon paikallista kansanmusiikkia ja harrastajamusiiikkia”. Hän jatkaa:

”Kuitenkin paikallisradioiden keskeinen toimintamotiivi tulee olemaan kansalaisten aktiivisuuden herättäminen, omaehtoisen harrastustoiminnan tukeminen, kiinnostuminen omasta lähiympäristöstä ja sen kehittamisestä, herättäminen ihmisen henkiseen kasvuun ja omien elämäolosuhteiden parantamiseen sekä kiihottamaan oman kannan ja mielipiteen esittämiseen. Katson, että tähän kaikkeen juuri paikallisradio antaa mahdollisuuden, koska sen piirissä on aikaa ja tilaa läheisille asioille.” (Sama)

Samassa puheessa Numminen kommentoi Yleisradion kokemuksia kansalaisradioista, joihin kuuntelijat ovat saaneet tulla tekemään omia ohjelmiaan. Innostus ohjelmantekoon ei ole ollut suurta, mutta Numminen arvelee syyksi tähän sen, että Yleisradion kansalaiskanavat on koettu ”virallisen” yleisradiopolitiikan ääneksi. ”Kansalaisten omasta aloitteesta” syntyneet paikallisradiot ovat tässä suhteessa toista maata:

”Kun Suomen Paikallisradioliitto perustettiin elokuussa 1983, olin kyllä tietoinen ihmisten suuresta kiinnostuksesta asiaan. Mutta ennako-odotuksista huolimatta hämmästyin suorastaan *kansanliikkeenomaisesti* kohonnutta innostusta paikallisradioihin. Mitä kauemmaksi Helsingistä ja keskuksesta siirrytään sisämaahan, Itä-Suomeen ja Pohjois-Suomeen, sitä suuremmalta on kiinnostus tuntunut. Myös asiasta käydyin keskustelun kiihkeys, niin kannattajien kuin vastustajienkin parissa, hämmästytti aluksi.

Mutta nyt ymmärrän, että kannanottojen taustalla onkin paikallisradioiden todellinen merkitys: paikallisradioista voi tulla todellisia yhteiskunnallisia vaikuttajia ja yleisen mielipiteen tulkkereita. Ne voivat hämmästyttävästi auttaa paikalliskulttuurin säilyttämisessä ja kehittämisessä. Ne ovat yllättävä, erilais-tava tekijä yhdentyvässä maailmassa.” (Sama; kursivointi TH)

Ennen eroamistaan Paikallisradioliiton puheenjohtajuudesta Numminen ehtii vielä käyttää myös hyvin toisenlaisia puheenvuoroja paikallisradioiden mahdollisuuksista. Maakuntien emansipaation ajatus siirtyi syrympään ja keskeiseksi nousee paikallisradioyhtymien aseman turvaaminen. Liiton syyskokouksessa 1986 pitämässään puheessa hän toteaa, että pelkästään

epäkaupallisen ”Ruotsin mallin” soveltaminen paikallisradioiden kehittämisessä ei olisi reilua; se ei olisi reilua sen enempää kuulijoiden kuin alalle pyrkivien uusien yrittäjienkään näkökulmasta. Myös Nummisen näkemys kansalaisradioiden mahdollisuuksista on runsaan vuoden kuluessa ratkaisevasti muuttunut:

”Liikenneministeriöstä on myös ehdotettu, että valtion varoilla perustettaisiin uusia radioasemia, joiden vaikutusalueilla toimivat järjestöt ja yksityiset kansalaiset saisivat lähetyksia. Tämä ei ole oikea ratkaisu, sillä Yleisradion kansalaisradio ei näytä ottaneen tulta, eivätkä järjestöt ole jonottaneet meidänkään asemillemme ohjelmia tekemään, vaikka aikaa on erällä paikoin jopa ilmaiseksi tarjottu. Tämän osoittaa liiton tekemä selvitys. Näin ollen tuntuisi *melkoiselta resurssien haaskaamiselta* perustaa vielä lisää radioasemia valtion varoilla järjestöjä varten.” (Numminen 1986; kursivointi TH)

Viitteet:

1. Julkisen palvelun yleisradiolaitosta koskevasta keskustelusta ks. Syvertsen 1990, Tracey ja Rowland 1990, MacCabe & Stewart 1986, Public Service Broadcasting: The End?.
2. Sananvapauden ulottuvuuksista ks. Nordenstreng 1977, Wiio 1978, Lehtilä & Tyni 1981, Sassi 1988; sananvapaudesta yleisradiotoiminnassa Jyränki 1969.
3. Suomen yleisradiojärjestelmän kehityksestä ks. Tulppo 1976, Sisättö 1980, Ruohomaa 1990; myös Hellman 1988, Silvo 1988, Kähkölä ja Hemánus 1989.
4. Sassi (1990) on tutkinut uuden viestintäteknologian sovellutuksia pienlehdissä demokratisoinnin näkökulmasta. Paikallisradiouudistusta on arvioitu kahdessa Liikenneministeriön rahoittamassa tutkimuksessa: Paikallisradiotutkimus I ja II. Ks. myös Aulake 1990, Heiskanen 1988, Moring 1988, Mäntylä 1987 ja 1989, Pöntinen 1989.
5. Paikallisradioliitto esitti kevään 1991 toimilupakieroksella kaupallisten toimilupien muuttamista siten, että vaatimus omatuotantosen ohjelmiston osuudesta pudotettaisiin nykyisestä 75 prosentista 25 prosenttiin. Liitto piti nykyistä määräästä normaalia liiketoimintaa rajoittavana (ks. esim. Tuominen 1991). Syksyllä 1991 tämä Paikallisradioliiton vaatimus on saanut poliittista tukea mm. kokoomuslai-

- selta työvoimaministeriltä Ilkka Kanervalta. Käytännössä vaatimuksen toteuttaminen merkitsisi valtakunnallisen mainosradion syntyä ja samalla 1985 toteutettu paikallisradio jäisi suomalaisen yleisradiotoiminnan rakenteellisen muutoksen välivaiheeksi.
6. Puolueiden suhtautumisesta paikallisradioihin ks. esim. Puolueet samaa mieltä... (1984). Puolueiden tuolloisista viestintäpoliittisista tavoitteista ks. Viestintäpoliittisia kannanottoja (1985).
  7. Pekka Gronow oli TSL:n palveluksessa vuosina 1974-1988. Tällä hetkellä hän on Yleisradion äänilevystön päällikkönä.
- ### Kirjallisuus
- ARONEN, Eeva-Kaarina. Rock, raha, rehellisyys. Helsingin Sanomat, Kuukausiliite, N:o 8, 21.4.1990; sivut 16-19.
- AULAKE, Kimmo. Paikallisradioiden omistus Suomessa. Liikenneministeriö, Julkaisuja, N:o 27, 1990.
- BEAUD, P. Community Media? Local Radio and Television and Audio-Visual Animation Experiments in Europe. Council of Europe, Strasbourg 1980.
- BERRIGAN, F.J. (ed.). Access: Some Western Models of Community Media. UNESCO, Paris 1977.
- DYSON, Kenneth & HUMPHREYS, Peter. Broadcasting and New Media Policies in Western Europe. Routledge, Guildford and King's Lynn 1988.
- FERRAROTTI, Franco. The End of Conversation: the Impact of Mass Media on Modern Society. Greenwood Press, New York 1988.
- FISHER, Desmond & HARMS, L.S. (ed.). The Right to Communicate: A New Human Right. Boole Press, Dublin 1983.
- GARNHAM, Nicholas. Capitalism and Communication, Global Culture and the Economics of Information. Sage, London, Newbury Park, New Delhi 1990.
- GRONOW, Pekka. Viestinnän tulevaisuus. Työväen Sivistysliitto, Helsinki 1985.
- GRONOW, Pekka (toim.). Sähköinen viestintä ja paikallinen kulttuuri. Valtion taidehallinnon julkaisuja, N:o 31, Helsinki 1987.
- HARTIKAINEN, Riitta. Paikallisradiot meillä ja muualla. Oy Yleisradio Ab, Suunnittelu- ja tutkimusosasto, Sarja B 1/1981.
- HEISKANEN, Ilkka. Local Media, Regionalism and International Economic Integration. Nordicom Review, No. 2/1988; sivut 1-12.
- HELLMAN, Heikki. Uustelevisiion aika? Hanki ja Jää, Helsinki 1988.
- HEMANUS, Juha & TURKKI, Teppo. Paikallisten radioasemien on kyettävä luomaan uutta. Sanomalehtimies, N:o 1, 15.1.1985, sivu 5.
- HUJANEN, Taisto. Western Europe's New Ethnic Minorities and the Right to Communicate. Teoksessa: HUJANEN, Taisto (ed.). Information, Communication and the Human Rights of Migrants. BLI, Lausanne 1989; sivut 43-70.
- HUJANEN, Taisto. Viestinnän demokratisointi ja julkisuusteoria. Teoksessa: HUJANEN, Taisto & JULKUNEN, Pertti (toim.). Järkeilevä porvari ja ameebainen asia, JULMA-projektin työraportti julkisuudesta kulttuurin tuottajana. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, Julkaisuja C 11/1990; sivut 128-144.
- HUSBAND, Charles & CHOUHAN, Jagdish M. Local Radio in the Communication Environment of Ethnic Minorities in Britain. Teoksessa: van DIJK, Teun A. (ed.). Discourse and Communication. Walter de Gruyter, Berlin, New York 1985; sivut 270-294.
- JAKUBOWICZ, Karol. To democratise communication, first democratise society. Media Development, No 4, 1988; sivut 10-12.
- JANKOWSKI, Nick & VOS, Koos & BROUWER, Wim. Training Dutch citizen groups in video production techniques. Media Development, No 4, 1989; sivut 22-26.
- JYRÄNKI, Antero. Yleisradio ja sananvapaus. Tammi, Helsinki 1969.
- KIVELÄ, Kari. Nuorisokulttuuri medioiden synnyttäjänä. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto 1990.
- KLEINSTEUBER, Hans J. & SONNENBERG, Urte. Beyond Public Service and Private Profit: International Experience with Non-commercial Local Radio. European Journal of Communication, Vol. 5, No. 1, March 1990; sivut 87-106.
- KORPI, Walter. Työväenluokka hyvinvointikapitalismissa. Vastapaino, Jyväskylä 1984.
- KOSONEN, Pekka. Hyvinvointivaltion haasteet ja pohjoismaiset mallit. Vastapaino, Mänttä 1987.
- KÄHKÖLÄ, Paavo & HEMANUS, Pertti (toim.). Revon haamusta taivaskanaviin. Hanki ja Jää, Helsinki 1989.
- LEHTILÄ, Erkki & TYNI, Kari. Sananvapaus ihmisoi- keutena. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, Julkaisuja A 45/1981.
- LEWIS, Peter M. & BOOTH, Jerry. The Invisible Medium. Public, Commercial and Community Radio. Macmillan, Houndmills and London 1989.

- MacCABE, Colin & STEWART, Olivia (ed.). *The BBC and Public Service Broadcasting*. Manchester University Press, Oxford 1986.
- MANNHEIM, Karl. *Ideology & Utopia, An Introduction to the Sociology of Knowledge*. Routledge & Kegan Paul, London 1972.
- MANY Voices, One World. Report by the International Commission for the Study of Communication Problems. Unesco, Paris 1980.
- McQUAIL, Denis & SIUNE, Karen (ed.). *New Media Politics, Comparative Perspectives in Western Europe*. Sage Publications, London, Beverly Hills, New Delhi 1986.
- MORING, Tom. Kulttuuristen arvojen paikallinen haluttuunotto — uusien paikallisradioiden ylenkatsottu funktio. *Politiikka*, N:o 4, 1988; sivut 333-346.
- MURDOCK, Graham. *Redrawing the Map of the Communication Industries: Concentration and Ownership in the Era of Privatization*. Teoksessa: FERGUSON, Marjorie (ed.). *Public Communication, The New Imperatives*. Sage, London, Newbury Park, New Delhi 1990; sivut 1-15.
- MUTTONEN, Mauri. Paikallisradio Ylen aikainen. Oy Yleisradio Ab, Suunnittelu- ja tutkimusosasto, Sarja B 2/1980.
- MÄNTYLÄ, Jorma. Sähköinen uutiskilpailu Tampereella. *Tiedotustutkimus*, N:o 2, 1987; sivut 24-32.
- MÄNTYLÄ, Jorma. Paikallisradiotoiminta. Tilastokeskus, Joukkoviestintätietilasto 1989, Helsinki; sivut 59-68.
- NORDENSTRENG, Kaarle. *Tajuntateollisuus*. Weilin+Göös, Tapiola 1974.
- NORDENSTRENG, Kaarle. *Lehdistäteoriat ja sananvapaus*. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, Opetusmoniste n:o 27/1977.
- NUMMINEN, Jaakko. *Katsaus paikallisradiotoiminnan tulevaisuuteen*. Paikallisradio 28.2.1985, sivu 7.
- NUMMINEN, Jaakko. *Ratkaisevaa on nyt toimialamme laajentaminen ja kehittäminen*. Paikallisradio 31.12.1986, sivut 5-6.
- PAIKALLISRADIOTUTKIMUS I. Liikenneministeriö, Julkaisuja, N:o 1, Helsinki 1977.
- PAIKALLISRADIOTUTKIMUS II. Liikenneministeriö, Julkaisuja, N:o 15, Helsinki 1989.
- PALMER, Michael & TUNSTALL, Jeremy. *Liberating Communications, Policy-Making in France and Britain*. Blackwell, Padstow, Cornwall 1990.
- PORTER, Vincent. *The re-regulation of television: pluralism, constitutionality and the free market in the USA, West Germany, France and the UK*. *Media, Culture & Society*, Vol. 11, No 1, January 1989; sivut 5-28.
- PORTER, Vincent. *The EC: Broadcasting, Competition Policies and National Sovereignty*. *Intermedia*, Vol. 18, No. 3, June/July 1990; sivut 22-26.
- PUBLIC Service Broadcasting: The End? Special Issue, *Media Culture & Society*, Vol. 5, No 3/4, July/October 1983.
- PUOLUEET samaa mieltä: Paikallisradiot tarpeellisia. Paikallisradio 15.4.1984.
- PÖNTINEN, Päivi. *Radio City radioviestinnän kentän sääntöjen kyseenalaistajana*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopiston tiedotusopin laitos 1989.
- RABOY, Marc & BRUCK, Peter A. (ed.). *Communication for and against democracy*. Black Rose Books, Montreal and New York 1989.
- RUOHOMAA, Erja. *Yleisradiotoiminta*. Teoksessa: NORDENSTRENG, Kaarle & WIIIO, Osmo A. (toim.). *Suomen viestintäjärjestelmä*. Weilin+Göös, Jyväskylä 1990; sivut 90-116.
- SASSI, Sinikka. *Muuttuuko sananvapaus?* Teoksessa *Viestinnän valtateilla*, Yliopistopaino, Helsinki 1988; sivut 169-182.
- SASSI, Sinikka. *Pienlehdistö ja uusi tekniikka*, *Demokratisoiko tekniikka viestintää?* Liikenneministeriö, Julkaisuja 38/1990, Helsinki.
- SEPSTRUP, Preben. *Implications of current developments in West European broadcasting*. *Media, Culture & Society*, Vol. 11, No 1, January 1989; sivut 29-54.
- SILVO, Ismo. *Valta, kenttä ja kertomus*. *Televisiopolitiikan tulkinnat*. Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisuja, N:o 2, Yleisradio 1988.
- SPLICHAL, Slavko & WASKO, Janet (ed.). *Communications and Democracy*. Ablex Publishing, Norwood, N.J. 1990.
- SORAMÄKI, Martti. *Mediat yli rajojen*. Gaudeamus, Helsinki 1990.
- STORMBOM, N.-B. *Yleisradion suunta*, *Ohjelmatoiminta*. Weilin+Göös, Helsinki 1968.
- SYVERTSEN, Trine. *Public Service Television in Pursuit of A New Consensus*. Teoksessa: SPLICHAL, Slavko (ed.). *Developments of Communications and Democracy*, Main Papers and Abstracts for the 17th IAMCR Conference; Faculty of Sociology, Political Science and Journalism, University of Ljubljana, 1990; sivut 13-22.
- TRACEY, Michael & ROWLAND, Willard D. *Worldwide Challenges to Public Service Broadcasting*. *Journal of Communication*, Vol. 40, No. 2, Spring 1990; sivut 8-27.
- TULPPO, Pirkko (toim.). *Radioamatööreistä tajuntateol-*

- lisuuteen, Puoli vuosisataa suomalaista yleisradiotointaa. WSOY, Porvoo 1976.
- TUOMINEN, Nisse. Pysäytä kellosi, jos haluat säästää aikaa! Aalloilla, N:o 1, 1991.
- UUDEN keskiluokan mediakulttuuri — Älyn ja hedonismien synteesi. Tiedotustutkimuksen päivät, Työryhmät Viestintäyritykset sekä viestinnän talous ja tuotanto ja Joukkoviestintätutkimus osana elämäntapatutkimusta, Tiedotustutkimus, N:o 1, 1990; sivut 7-9.
- SISÄTTÖ, Seppo. Yleisradiojärjestelmät. Teoksessa: SISÄTTÖ, Seppo (toim.). Viestintä uuteen aikaan. Weilin+Göös, Espoo 1980; sivut 66-82.
- WASKO, Janet & MOSCO, Vincent (ed.). Democratic Communications in the Information Age. Garamond Press, Toronto 1990.
- WASKO, Janet & SPLICHAL, Slavko. Communication and Democracy: Towards the 1990s. Teoksessa: SPLICHAL, Slavko (ed.). Developments of Communications and Democracy, Main Papers and Abstracts for the 17th IAMCR Conference; Faculty of Sociology, Political Science and Journalism, University of Ljubljana, 1990; sivut 5-12.
- WHITE, Robert A. Mass Communication and Culture: Transition to a New Paradigm. Ferment in the Field, Special Issue, Journal of Communication, Vol. 33, No. 3, Summer 1983; sivut 279-301.
- VIESTINTÄKULTTUURITOIMIKUNNAN VI mietintö (1991). Radio ja äänitteet. Komiteamietintö 1991:24.
- VIESTINTÄPOLIITTISIA kannanottoja. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, Opetusmoniste, N:o 37, 1985.
- WIIO, Osmo A. Yleisö ja viestinnän valinnan vapaus. Helsingin Sanomat 26.3.1970.
- WIIO, Osmo A. Kansallinen ja kansainvälinen viestinnän oikeus. Teoksessa: OKSANEN, Marjatta (toim.). Uusi kansainvälinen tiedotusjärjestys. Suomen Unesco-toimikunta, Helsinki 1978.